

על הפונקציה ההורית של המטפל בעבודה עם מתבגרים*

יוסי טריאסט

הקדמת העורכים

חווית המפגש עם המתבגר מתחילה עם חווית ההעברה והעברת-נגד. עיקר ההעברה הוא בהעברת דמות הורית על המטפל. אותה דמות הורית מורכבת מההורים של הילדות המוקדמת ומההורים של היום.¹ במאמרו של יוסי טריאסט, המחבר מתלבט במהלך טיפול בנערה לגבי תפקידו של המטפל ותפקידם של ההורים.

ראוי להדגיש שתי נקודות מתוך המאמר, שני צדדים של אותה מטבע. הראשונה, שקשה למתבגר להיות בטיפול כאשר הוא מרגיש בהעדר נוכחות הוריו. לא פעם פונים גם המתבגר וגם הוריו מתוך תחושת כישלון הורי ומבקשים מהמטפל למלא את החלל. אנו לומדים כאן, יחד עם המטפל, כי החלפת הורים פירושה, בשביל הנערה, וויתור על הורים - ושנערה ללא הורים עלולה להפוך untreatable. הנערה זקוקה לנוכחות ההורים בכדי לשאת את העבודה הטיפולית הפנימית. אחד מתפקידיו של הטיפול ושל המטפל הוא להבחין בין מה שהורים אינם מסוגלים לעשות לבין מה שהם כן מסוגלים, ושהמתבגרים צריכים שיעשו. המטפל עוזר להורים לנוח ממה שבלתי אפשרי, ולהתגייס למה שאפשרי ונחוץ לילדיהם.

הצד השני של המטבע הוא שעל המטפל להניח את ההורות להורים כדי לפנות מקום בינו לבין מטופלו לעבודה הטיפולית. מצדו של המטפל, עליו להתמודד עם הקשיים הקבועים בתפקידו כמטפל בבני נוער, ולא להעמיס על עצמו תפקידים הוריים ובכך לא להיות "פנוי" לעבודה הטיפולית. ועליו לדרוש תפקוד הורי מההורים כדי לאפשר למטופל המתבגר להשתתף בטיפול.

ההבחנה הזאת ברורה למדי בתיאוריה אבל קשה כשאל בפרקטיקה. היא גם לא הבחנה שמתוכה תמיד אפשר להתחיל טיפול. מנת חלקם של מטפלים במתבגרים לחפש את

* יוסי טריאסט (2000). על הפונקציה ההורית של המטפל במתבגרים. מתוך הורים הורות ומתבגרים עורך ח. דוויטש. ירושלים: מכון סאמיט, עמ' 31-49.

¹ השווה דברי סנדלר ואנה פרייד בתקשורת טיפולית עם ילדים (2002), פרק 15.

דרכם, וההבחנה המוצעת כאן הרבה פעמים מתבררת בפועל כפי שהתבררה במאמר – מתוך חוויה עם הנער ומתוך משבר. ומה שיותר חשוב, מתוך התבוננות פנימית. לכן המאמר אינו מציע פתרון תוכני לסוגיה, אלא תהליך של התנהלות – חיצונית ופנימית – ביצירת המצב הטיפולי האפשרי בכל מקרה ומקרה.

המחבר הוא פסיכולוג קליני, אנליטיקאי, המתמחה בעבודה עם יחידים, קבוצות וארגונים.

המאמר

הנושא שהייתי רוצה לדון בו במסגרת זו הוא: האם על המטפל במתבגרים למלא תפקיד הורה (אב, אם) למתבגר שבטיפולו?

השאלה נשמעת כל כך רטורית והתשובה כל כך צפויה וברורה מאליה עד שאיני עומד בפיתוי מלהציע כבר עכשיו בפתח הדברים שעמדתי היא: "רצוי שלא". מטפל הוא מטפל – הורה הוא הורה. המניע העיקרי לדיון שאני מבקש ליזום כאן נובע מאי נחת מתמשכת מן "הקלות הבלתי נסבלת" שבה סוחפת אליה הפסיכותרפיה בשנים האחרונות פונקציות הולכות ומתרבות עד כדי טשטוש גבולות תפקיד המטפל. מן הזווית האידיאולוגית תרמו לכך שלא בטובתם תאורטיקנים כמו (Fred Pine 1988, 1989, 1990) שנקטו עמדה אינטגרטיבית, כאשר הציעו את האפשרות שהמטפל האנליטי ישתחרר מנאמנותו הבלעדית למודל זה או אחר (כל מודל מדגיש גורם תרפויטי כזה או אחר על פני כל האחרים), ויהיה במקום זה "מולטי פונקציונלי" בהתאם לאפיוני המטופל הספציפי ולצרכיו המשתנים מעת לעת.

אך בד בבד, ככל שהתרחבה תפישת תפקיד המטפל, כן הלכה וניטשטשה ייחודיות זהותו המקצועית. מקנן בי החשד שהדבר נובע לא רק מתהליך התפתחותה של הפסיכואנליזה ומהתעשרותה בידע ובניסיון קליני. נדמה לי שחברו כאן יחדיו מספר גורמים נוספים, כמו למשל: לחצם העקבי של מטופלים לקבל מענה לבדידות ולמצוקה אקזיסטנציאליסטית; עייפות ושחיקה של המטפל, המתבטאים בקושי להיצמד לאורך זמן לתפקידו, המתסכל לעיתים, ולהסתפק אך בו; ובנוסף לכל אלה, קיומו של אינטרס חברתי הפועל לגלגל לפתחה של הפסיכותרפיה לא מעט מתחלואי החברה ולהאשים אותה בו זמנית באוזלת יד בפתרונם.

חלקה של הביקורת המובעת בזאת עקרוני אם כן – ונוגע לתפישת תפקיד המטפל בכלל, חלקה ממוקד יותר ונוגע למעמדו המיוחד של המטפל במתבגרים. שעל כן ייחוס פונקציה הורית למטפל לא זו בלבד שלא הייתה מובנת מאליה מאז ומעולם כי אם נחשבה בזמנו – בעיני פרויד – כעיוות טרנספרנסיאלי שיש לעבדו על מנת לסלקו מן המרחב הטיפולי. פרויד ראה את תפקיד האנליטיקאי כתפקיד ספציפי ביותר.

"במחקרים על היסטוריה" (1895) ממשיך פרויד את המטפל למנתח שתפקידו לנקז את

ה"מוגלה"-ה - Strangled Affect – שהצטברה כתוצאה מן הטראומה לה נחשפו מטופלותיו. הפונקציה הטיפולית שהיה עליו למלא נוסחה במונחי המודל האקונומי: לאפשר פירקון קתרטי של האנרגיה החסומה, זו שבעטיה הוסטה ה"אידיאה הפתוגנית" מזרם התודעה המרכזי אך המשיכה להיות פעילה ומחוללת כאב בלא-מודע. הוא היה אמור לעשות זאת באמצעות מה שפרויד כינה מטפורית "אזמל המנתחים שלו", דהיינו הטכניקה של האבריאקציה שלווה בהיפנוזה קלה. כשהבשיל הניסוח הטופוגרפי של המנגנון הנפשי, שינה פרויד (1900) את יעדו של הטיפול והגדירו כ- Recovery of the memory וממילא השתנתה הטקטיקה הטיפולית ועמה גם תפיסת תפקיד המטפל. את מקום ההיפנוזה תפסו ה"אסוציאציות החופשיות". תפקידו הנוכחי של המטפל היה להתחקות, מעשה בלש, אחר שרשרות של אסוציאציות על מנת לפענח מתוכן את משמעותם של הסימפטומים ולרדת לשורשם של האירועים הטראומטיים שחוללו אותם. התהליך אמור היה להוביל לרקונסטרוקציה של העבר תוך הסרת מחסום האמנויה של הילדות. המודל הסטרוקטוראלי (פרויד 1923) הגדיר מחדש את יעדו של הטיפול והעמידו על: "Where Id was ego shall be". עתה הוצג המטפל כ- Auxiliary Super ego, המציע את עצמו למטופל – בזכות התנהלותו הניטראלית האובייקטיבית, האבסטיננטית – כ"מסך השלכה" נקי מעוותים, על מנת שזה האחרון יוכל לפגוש את עוותי הטרנספרנס שלו (Strachy, J., 1934). עמדתו העניינית, האובייקטיבית, הכמו מדעית, של המטפל אמורה הייתה לתת למטופל הזדמנות להפנים אותו כ"סופראגו" פחות רודפני ויותר גמיש. בדרך זו, סבר פרויד, יוסר לחצו של הסופר-אגו הארכאי מעל האגו המותש של הפציינט ויושב לו כוחו להשתלט מחדש על חלקי איד המאיימים לפרוק עול. אין זאת אלא שמרבית המטופלים ראו במטפל דמות סמכות, דמות אב – ולפיכך ייחסו לו מלכתחילה ביקורתיות "סופר אגואית" והופתעו ככל הנראה, לגלות שהוא מגיב ממקום ענייני, לא ביקורתי ולא מעניש – ממקום של אגו.

הפיתוחים הבאים כבר היו של ממשיכי פרויד, (Hartmann 1964). מצייד את האגו באנרגיה משל עצמו, משחרר אותו מתלותו המוחלטת, הביולוגית, באנרגיה של האיד ומעניק לו בכך אוטונומיה יחסית. במקביל הופך המטפל להיות מעין "Auxiliary Ego" שאמור לאפשר למטופל לבחון את דפוסי ההגנות שלו ולרכוש בתוך כך יכולת אדפטציה טובה יותר למציאות החיצונית והפנימים כמו גם אינדיבידואציה ונפרדות (Hartmann, 1964; Freud, A., 1936; Blanck, G., 1974).

באנגליה מפתחת מלני קליין (Klein, 1935, 1946, 1950) את מודל יחסי האובייקט. המטפל מוצג בו לראשונה כדמות תלת ממדית, "מיכל" – אולם זהו מיכל ריק מן ה"עצמי האמיתי" של המטפל. כאשר המיכל מתמלא הוא מתמלא ממה ש"הושם בו" על ידי המטופל באמצעות הזדהות השלכתית. ה"עצמי האמיתי" של המטפל יצטרך להתמין עוד כמה עשורים עד שהמודל האינטר-סובייקטיבי "יוציא אותו מן הארון" ויעניק לו מעמד של שותף הכרחי ולגיטימי במעשה הטיפולי.

באותה הזדמנות תקרא ג'סיקה בנג'מין (Benjamin, 1998) תגר על משפטו המפורסם של פרויד
Where Id was ego shall be ותנסח אותו מחדש: Where Objects were Subjects must be
(מתוך: Shadow of the Other עמ' XII)

אולם נחזור לקליין ולממשיכיה (Bion, 1962, 1970 ואחרים). אלה רואים את תפקיד המטפל
כמי שאמור לבצע, באמצעות עיבוד הקאונטר-טרנספרנס שלו עצמו (Brenman Pick, 1985)
דה-טוקסיפיקציה של "רעלנים", שהמטפל אינו מסוגל להכיל בתוכו. ניתן לומר שהמטפל מציע
עצמו כמעין "מכונת דיאליזה". יעדי הטיפול מוגדרים עתה כרה – אינטגרציה של אותם "Split-off
parts" (Klein, 1950). שעברו זיכוך בתוך התהליך הטיפולי באמצעות ובתוך המטפל. למעשה
התיאורטיקן הראשון המדבר במפורש על יחסי אם-ילד בטיפול הוא וויניקוט (Winnicott,
1949, 1951, 1956, 1961, 1965) המגדיר את המטפל כ"אם-טובה-דיה" ומייחד את עיקר הערך
התרפויטי לא לאינטרפרטציה דווקא, כי אם ליכולתו של המטפל להעניק החזקה (Holding)
והכלה (Containment). אלו הן פונקציות הוריות לכל הדעות ועל כן נשאלת השאלה למה
מתכוון וויניקוט ב"החזקה" ו"הכלה" של מטפל. כלום מדובר באותה הכלה והחזקה של
הורה? הנושא נעשה סבוך אף יותר כאשר המטפל הקוהוטיאני של "תיאורית העצמי" נדרש
להיות "Self – object" למטופל מתוך הבנה שהתהליך הטיפולי אמור לספק למטופל השלמה
של חסרים התפתחותיים שנגרמו מחמת כשל אמפטי מתמשך של הורים ודמויות משמעותיות
אחרות (Kohut, 1974, 1977). מה אם כן מותר המטפל מן ההורה? מחבר? מאהוב או אהובה?
תשובה אפשרית טמונה לדעתי בייעודו הייחודי של הטיפול ובהתמקמותו של המטפל במרחב
האינטר-סובייקטיבי.

באשר לייעודו של הטיפול אומר וויניקוט (במקומה של החוויה התרבותית): "הרגשת קיומה
של האם נמשכת X דקות. דיוקנה נמוג ועמו נפסקת יכולתו של התינוק להשתמש בסמלו של
האיחוד. התינוק שרוי במצוקה, אבל זו באה על תיקונה עד מהרה כי האם חוזרת אחרי $X+Y$
דקות. בתוך $X+Y$ דקות לא חל שינוי בתינוק. אבל אם יחלפו $X+Y+Z$ דקות התינוק יעבור
טראומה. שובה של האם אחרי $X+Y+Z$ דקות לא יתקן את מצבו של התינוק. טראומה משמעה
שהתינוק חווה שבר בהמשכיותם של החיים והגנות פרימיטיביות מתארגנות כדי להגן מפני
הישנותה של "חרדה שאין להעלותה על הדעת" או מפני חזרתו של מצב בלבול חמור, הקשור
להתפוררותו של מבנה האני המתהווה". (משחק ומציאות, עמ' 115-116) זהו, אם כן, הרגע שבו
נכנס הטיפול לפעולה, במקום שבו הכזיבו ההורים באופן שאינו ניתן עוד לתיקון על ידם. (זוהי
בין היתר הסיבה להתארכותם של הטיפולים ולתוצאותיהם המוגבלות לעתים). כאן בנקודה זו,
הטיפול מתחיל – במקום שבו החינוך נגמר והשכל הישר אינו תופס יותר. כדי לאפשר התמודדות
עם חבלות עמוקות אלו, שמטבע הדברים הופכות להיות בלתי מודעות בשל הכורח להתגונן

מפני "החרדה שאין להעלותה על הדעת", לא די בכך שהמטפל יתפקד כ"הורה טוב", שעל כן תינוק שאמו נעדרה $X+Y+Z$ דקות שוב לא ירפא רק מעצם נוכחותה של "אם-טובה-דיה" אחרת. על מנת להתמודד עם חבלות בלתי הפיכות אלו, נחוצים תנאים מיוחדים שיאפשרו להחיות את עולם היחסים המופנמים והחבולים בסביבה חדשה – הפעם סביבה מחזיקה. לשם כך על המטפל ליצור מרחב ביניים, - "Potential Space" (Ogden, 1986). שבו יוכל להתמקם "עם רגל אחת במה שהמטפל חווה כמרחב השליטה האומניפוטנטית שלו באובייקט ועם רגל אחת במציאות, קרי במרחב שהמטפל חווה כנתון מחוץ לטווח שליטתו האומניפוטנטית" (Winnicott, 1969) רק בדרך זו יוכל המטפל ללמוד – באמצעות המטפל השורד את התקפותיו עליו – "להשתמש בו כאובייקט" ולהוליד עצמו בתוך כך כסובייקט. רק במיקום מדויק זה יוכל המטפל לשמש כ"אובייקט טרנספורמציה" למטפל (בולס) קרי, כאובייקט המקבל מן המטפל מנדט ייחודי להיות עבורו "נקודת משען ארכימדית" שבאמצעותה יוכל לבצע טרנספורמציה בעצמו ושינויים בעולמו (Bollas, 1987).

יכולתו של המטפל לשמור את הטיפול לכל אורכו ב"מרחב מעבר" הוא למיטב הבנתי תנאי מרכזי, הכרחי אם גם לא מספיק לאפשרות קיומו של טיפול אנאליטי כיוון שרק בתנאים אלו ניתן יהיה להעניק לכל התרחשות במרחב הטיפול, מעמד של משחק (במובן הוויניקוטיאני). רק כך מכוח הפרדוקסליות האינהרנטית של מושג ה-Transitional Phenomena תוכל כל תופעה המתקיימת במרחב הטיפול לקבל מעמד של אירוע שהוא גם ממשי וגם לא; פנטזיה ולא רק. יהיו אשר יהיו הפונקציות ההולכות ומתרבות שהמטפל מקבל על עצמו ככל שתפיסת תפקידו הולכת ומתפתחת בתיאוריה הפסיכואנליטית – לעולם יהיה עליו למלא פונקציות אלה כשהוא ממוקם באופן ייחודי ביותר ב-"Potential Space" ממשי וסמלי גם יחד.

הורים, לעומת זאת, אמורים להיות ממשיים, לגדל את ילדיהם, להיות עבורם דמות נוכחת, בשר ודם שעמה יוכלו להזדהות ושבם יוכלו למרוד. המטפל לעולם הוא דמות הנצבעת בצבעי ההעברה. מקום חיותו הטבעית הוא בעולם הדמדומים של מפגש הלא-מודע עם המודע. עובדה זו דומה ונדחקה לקרן זווית ככל שחקר החוויה הלך ותפש את מרכז שדה הראיה של הפסיכואנליזה. על מנת לחקור את הלא-מודע, על המטפל ליצור תנאים ייחודיים ביותר לעבודתו – שונים מאוד מן התנאים הטבעיים הנחוצים להורות; הנה כך ניסח זאת ביון: "תופעות של לא מודע הן תופעות של בוהק. כדי לראותן", אמר, "על המטפל להטיל 'קרן אפלה' שתחשיך את החדר כדי כך שכל דבר שיש לו ולו גם את הבוהק הזעום ביותר יאיר באור יקרור". אובייקט המטיל "קרן אפלה" הוא אובייקט ביזארי בעליל. אולי זהו תפקידו של האנאליטיקאי – בוודאי שאין זה תפקידו של ההורה. תאמרו: כל זה נכון אולי ביחס לטיפול במבוגרים, אך מה באשר לטיפול במתבגרים או בילדים. כלום גם אלה אינם זקוקים למטפל כהורה? מתבגרים, כקבוצה, מצויים בעיצומה של תנופה התפתחותית, נישאים על גליה השוצפים לעיתים של ההבשלה הביולוגית שאינה מתואמת תמיד

עם ההבשלה הפסיכולוגית, מגלים את גופם ומיניותם בתהליך מואץ המעמיס עומס יתר על כוחות האגו שלהם, חיים סיבוב נוסף, אינטנסיבי, אולי אחרון, של קונפליקטים ינקותיים בגרסה בוגרת וזקוקים נואשות להורים שיהיו בו-זמנית "הורים" וגם לא. לפיכך, הם מועדים במיוחד לגרור את המטפל לעמדה שאינה טיפולית. שכן לא פעם הם קוראים לו כמו תינוק בקול שכבר אינו תינוקי כלל וכלל. זקוקים לו כהורה ממשי ובה בעת כאנטי-הורה בדרכם להיות הורים בעצמם.

דווקא בשל מורכבות זו עמדתי נשאת זהה. ילדים ומתבגרים אכן זקוקים להורים אך אין שום דרך שהמטפל יוכל להיות להם להורה ממשי. הוא יועיל להם יותר אם ישכיל להיות להם מטפל. בתור שכזה הוא אכן עשוי להידרש ל"מינון" גבוה יותר של פעולות הכלה והחזקה אך אלה לעולם יעשו ממקומו של מטפל ולא ממקומו של הורה.

המקרה שאציג עתה מתאר טיפול בנערה שעברה תקופת חיים סוערת במיוחד. בחרתי במקרה זה כיוון שהוא עימת אותי, חדשות לבקרים, בהגדרה חוזרת ונשנית של גבולות תפקידי כמטפל, מול גבולות אחריותם של הורים כהורים. למדתי ממנו בעיקר משגיאותיי ואין לי ספק שעל מרביתן אצטרך לחזור שוב. נסיבות חייה של המטופלת שונו ללא הכר ואולם נעשה מאמץ גדול מצדי לשמור את אמינותם הפסיכולוגית.

תאור מקרה: על הילדה שילדה את אימה מתוכה

פגישתי הראשונה עם דנה הייתה במפגש משותף אם אימה. דנה הייתה אז בת 15. בשיחת טלפון מקדימה סוכם עם אימה שתלווה אותה לקליניקה וכשיצאתי מחדרי מצאתי את שתייהן עומדות בגבן אלי, פניהן אל הפתח והן נראו לי כשתי אחיות, אף שברור היה שזו התמירה בעלת הגוף הנשי יותר והשער השחור הגולש על כתפיים היא הבכירה. כשהסתובבו הבנתי מיד ששגיתי. האמת הייתה הפוכה: זו שנראתה לי כאחות הקטנה הייתה בעצם האם ואילו הגבוהה בין השתיים, שעתה נגלו לי גם פניה עגולי התווים ורכי המבע הייתה המטופלת שלי – דנה. עד מהרה הבנתי שטעות התפיסה הזו לא הייתה מקרית כל כך. הן ביקשו להיכנס יחדיו ואני הסכמתי. עוד בטרם התיישבו פתחה דנה (הבת) ואמרה: "אנחנו פה כי רוזאנה (האם) מוטרדת ממצב לימודי וזה נכון שאני כבר כמה זמן לא ממש הולכת לבית ספר אבל חשבתי שזה יהיה נכון יותר אם ניכנס יחד כי יש לנו בעיות רבות נוספות, למשל עם אבא..." דנה מדברת ורוזאנה מלווה את דבריה בהנהון נמרץ: "כן", היא אומרת, "אני מסכימה עם דנה... אולי נספר לך קצת מה קורה. למרות שאנחנו גרות ביחד כמשפחה למעשה אנחנו חיות בפירוד והאמת שזה מצב בלתי נסבל, אנחנו סובלות מזה מאוד..." וממשיכה דנה ואומרת: "... ואמרת לרוזאנה שלא נראה לי המצב הזה שהיא משלימה עם כל הבחורות האלה שאבא מסתובב איתן ושתגיד לו ברור 'או שאתה חי אתנו

או שאתה הולך' כי היא משלימה עם הכל... "רוזאנה מהנהנת: ... אני יודעת שדנה צודקת, שאני חלשת אופי אבל מה לעשות? ! אני בכל זאת קשורה אליו וגם אנחנו תלויות בו כלכלית... "יודנה: "אז שלפחות לא תקיים אתו יחסים כל עוד יש לו אחרות, לא נכון???" "בשלב זה הבנתי כבר שקשייה של דנה בלימודים הם בעייתה הפעוטה ביותר. חוסר הנפרדות בין האם והבת וטשטוש הגבולות ביניהן עד כדי היפוך תפקידים ואף גרוע מזה – אובדן זהות, חייב החלטה מהירה ונכונה לגבי ה- Setting של הטיפול. היה לי ברור שהטיפול יקום או ייפול על יכולתי לספק סביבה מחזיקה ומיכל נאות לכל אחת מהן. שיתפתי אותן בהתרשמותי זו ובקשתי מן האם לצאת לרגע מן החדר כדי שאוכל לשוחח ביחידות עם דנה ובהמשך ביחידות גם עם האם. ברגע שיצאה אמרה לי דנה בלחש: "אני מודאגת בגללה. היא לא יודעת לשמור על עצמה אתה יודע... חבל לי עליה. היא החברה הכי טובה שיש לי". קבענו את מסגרת הפגישות והכנסתי את האם. "אתה מוכרח לעזור לדנה היא החברה הכי טובה שיש לי" אמרה. חשתי את חרדתה ואת חוסר האונים שלה על שאני הולך כביכול ליטול ממנה את משענתה. ניסיתי לברר האם היא מעוניינת בטיפול זוגי. היא פסלה זאת מכל וכל בטענה שבעלה לא יסכים לכך לעולם. הצעתי אפוא שתבוא עם בעלה להדרכת הורים. המסגרת הנפרדת להורים הייתה אמורה להדגיש בתוך המרחב הטיפולי את הדיפרנציאציה בין תפקידי ההורות של רוזאנה ובעלה ג'קי מתפקיד הילדה דנה. אולם האם נראתה אבודה. תלתה בי עיני ילדה מבוהלת וחזרה על דברי: "הדרכת הורים?" כאילו אינה מאמינה שאני מתכוון אליה כשאני אומר "הורים". אמרתי שאני קולט ממנה היסוס וחרדה להיות אימא לדנה כאילו בכך היא חוששת לאבד את דנה כמשענת, כאימא בשבילה. היא הסכימה בעצב וסיפרה שהתייתמה מאמה כשהייתה ילדה בת ארבע. היא גדלה כשנתיים בבית יתומים כיוון שאביה, קצין משטרה בכיר בארץ מוצאה, לא היה פנוי באותה תקופה לטפל בה. "אף אחד מעולם לא היה לי אימא", אמרה, והוסיפה לאחר היסוס "באמת חוץ אולי מדנה". אחר כך הרהרה בהצעתי ללוות את טיפולה של דנה במסגרת של "הדרכת הורים" ונראתה מיואשת. היא סברה שבעלה יסרב לבוא עמה ושאלה אם אסכים אני לדבר עמו. הייתי קרוב להיעתר לכך אלמלא ניעורה בי הרגשה ברורה שאני מוזמן אל תוך הפתולוגיה המשפחתית באותו אופן שבו מפותה דנה ליטול מן האם את אחריותה ושרוזאנה מגייסת אותי במקום לגייס את עצמה. אמרתי לה זאת. ציינתי שעיקר משימתנו בשלב זה להחזיר לה, לרוזאנה, את יכולתה לתפקד כהורה, כאם. עודדתי אותה, אם כן, לדבר עם בעלה באופן ישיר, לא כבן זוג דווקא, כי אם כאביה-של דנה. היא נאנחה עמוקות והתגייסה לכך. לשבחה יאמר שהיא הצליחה בסופו של דבר לשכנעו לבוא אף כי לקח עוד חודש עד שנמצאה שעה אפשרית לשלושתנו. אין באפשרותי לפרט את כל תהפוכות החודש הזה והמשא ומתן המפרך שהתנהל עם האב. אומר רק זאת שבמהלך תקופה זו ניעורו בי כלפי האב עוצמות זעם וביקורת לא שכיחות. הוא הציג עצמו כאיש עסקים טרוד מכדי לעסוק ב"שטויות" פסיכולוגיות. במספר שיחות טלפוניות נהגתי בו בתקיפות רבה. שבתי והדגשתי את חיוניות הפגישה המשולשת בינינו על מנת שאוכל לפנות לדנה מרחב שבו תוכל

להיות ילדה/ומטופלת תרתי משמע. בסופו של דבר הסכים לבוא ועל חלקו בטיפול עוד ארחיב את הדיבור בהמשך. באשר לדנה אומר רק זאת: זמן קצר לאחר שיצאה הפגישה הראשונה עם ההורים לפועל והמסגרת שהוגדרה כ"הדרכת הורים" הושקה ויצאה לדרך פחות או יותר, חלמה דנה, שכבר הייתה אז במספר פגישות טיפוליות, חלום: החלום היה מוזר מאוד לדעתה: בחלומה היא ילדה קטנה והיא משחקת בבובות בבושקה. אלא שלמרבח המוזרות, מכל בובה קטנה היא מוציאה בובה גדולה ממנה. היא מופתעת ושואלת אותי בחלום איך זה יכול להיות. בחלומה אני משיב לה: לפעמים זה קורה. יש פגם ייצור בבובות האלה. הרכיבו אותן הפוך. פרשתי את חלומה כביטוי לתחושה שהיא ילדה שחייבת להוליד את אימה מתוכה. היא הייתה נרגשת מאוד.

הטיפול של דנה:

בדיעבד ברור לי שנכנסתי לטיפול של דנה מלא פנטזיות הצלה. על אף שהכרתי כבר היטב את נטיית הקאונטר-טרנספרנס המפתה והשכיחה והמוכרת, כך נדמה לי, לכל מטפל בילדים – להרגיש הורה טוב מן ההורים האמיתיים, במקרה זה האמנתי שהיא "באמת" קורבן להורים בלתי מכילים ובלתי מחזיקים והייתי נחוש לעזור לה לתחום את גבולותיה, כך שתוכל לבנות את זהותה ולרכוש מחדש את דרגות החופש שלה.

ואכן, בשבועות הראשונים נתנה לי דנה להרגיש אבא נהדר. טוב בהרבה מאביה. לשם המחשה – היא הייתה מוטרדת מקשיי הריכוז שלה, מכישלונותיה החוזרים ונשנים במתמטיקה. אני הקשבתי לכך באמפטיה רבה. רבה בהרבה מן האמפטיה שחשתי למשל כלפי בתי שהתקשתה גם היא במתמטיקה באותה תקופה. לגביה דווקא היו לי השגות שונות ומשונות על הרגלי הלמידה שלה ועל נטייתה הברורה להעדיף משום מה את ברי סחרוף על פני מורתה למתמטיקה. העובדה שלא שמרתי השגות אלה לעצמי בלבד, הולידה כמה וכמה מלחמות עולם רציניות הרשומות על ספר קורות הימים של יחסי עם בתי עד עצם היום הזה, ואולם לא כך עם דנה. איתה הייתי מלא סובלנות והבנה. הבנתי למשל, שכישלונותיה החוזרים ונשנים קשורים לחשש שלה להתכונן כיאות למבחן – שכן אם תיכשל למרות שהתכוננה תצטרך להכיר בכך שהיא "מטומטמת" כפי שאביה טרח להטיח בפניה לא פעם. מתמטיקה נתפס בעיניה כמקצוע שאי אפשר להעמיד בו פנים. "או שאתה יודע או שכולם יודעים שאתה מטומטם". הזדהיתי בלבי עם טענותיה ההולכות וגוברות של דנה כלפי אביה כנגד האופן האלים והאימפולסיבי שבו היה פורץ אל תוך עולמה, "צורח" עליה במה שתואר כמעין טמפר-טנדרוס מטרורף ושב ונעלם לעסקיו חובקי העולם, מותיר אותה פגועה, זועמת וחסרת אונים.

כפי שניתן היה להניח מלכתחילה, מסגרת הדרכת ההורים הפכה מהר למדי למסגרת של הדרכת האם. האב שב ונעדר לרגל עסקיו – מה שלא הפריע לו לבצע מה שניראה לי כחבלות

מהותיות בטיפול. למשל לפי עדותה של דנה היה חוזר ושואל אותה "את עוד הולכת אל המה-שמו ההוא"? דנה הייתה מתקוממת על הפחתת הערך ואומרת: "קוראים לו יוסי". "למה לא תבואי איתי עכשיו לשפת הים, נלך נאכל משהו ביחד" היה מפתה אותה בדלת בדרכה אלי. ציינתי את נחישותה לשמור על גבולות הטיפול לנוכח פיתויים אלה. האב נעדר לימים אחדים עקב נסיעותיו לחו"ל, חזר סר וזועף, לעדותה של דנה, לקראת אחד העימותים הקשים ביותר שהיו להם. הוא כעס על שלא באה לקבל את פניו. היא התבצרה בחדרה והתעקשה לא לפתוח את הדלת. הוא פרץ את הדלת בבעיטות. היא צרחה שיסתלק מחדרה. הוא הודיע לה שיותר לא תקבל ממנו פרוטה. שהוא לא פרה חולבת של כסף שמתייחסים אליו רק כשצריכים ממנו משהו. דנה אמרה שתסתדר בלעדיו וחדלה מלדבר אתו. למצב זה היו עתה השלכות ישירות על הטיפול שכן דנה, מתוקף החוזה הטיפולי שעשיתי עמה, הייתה אמורה לדאוג להעברת התשלום עבור הטיפול שלה – אף כי הכסף שולם מכיסו של אביה. כשביקשה באמצעות אימה את הכסף ימים אחדים אחר "הריב הגדול" כפי שכינתה זאת, הוא סירב לתת לה. דנה באה במועקה גדולה. אני סברתי שאינני יכול להפוך אותה לשליחה שלי במשא ומתן עם האב והודעתי לה שאני אדבר על כך ישירות בשיחותיי הדו-שבועיות עם הוריה. היא הפתיעה אותי בכך שאסרה עלי להגיד להם את מה שסיפרה לי וביקשה להסדיר בעצמה את ענייני התשלום. תהיתי כיצד. היא אמרה "אני אסתדר". שמחתי על יכולתה לשים גבול בינה לבין הוריה ועל נכונותה לקחת אחריות רבה כל כך. עם זאת חשתי שהיא שוב נוטלת עליה אחריות רבה מדי, של ילד הורי. מצאתי עצמי כפי ששכתי ומצאתי עצמי שוב ושוב, בטיפול הזה, בין הפטיש והסדן. ראיתי ערך טיפולי בכך שתחדש את הדיבור עם אביה – עם זאת לא סמכתי על תגובתו. לאחר התלבטות אמרתי לה שאני רואה במקרה זה את עניין התשלום כנושא שחייב להידון במישרין ביני לבין הוריה. תפקידה הוא להעביר אלי את התשלום המגיע מהוריה אך לא לדאוג להשגתו, כל עוד אינה מתפרנסת בעצמה. הבטחתי שאטפל בכך מבלי להסגיר את מה שסיפרה לי. בפגישה הקרובה עם ההורים שוב הופיעה רק האם שטענה בחוסר אונים שאין לה שום השפעה על התנהגותו של בעלה. מצאתי עצמי אפוא ממש ב"משפחה". חלפו כמעט שמונה שבועות עד שהצלחתי לפגוש שוב את האב ועוד כזמן הזה עד שהוסר ה"אמברגו" שהטיל על הטיפול – ארבעה חודשים שבהם עבדתי ללא שכר והפכתי לפחות בתחילתם – באופן ממש ומוכח ל"אב טוב" לדנה – טוב לאין שיעור מ"אביה הרע".

כשפגשתי בסופו של דבר את האב חשתי מתוסכל וזועם לא פחות מדנה. הוא הרשים אותי כאדם ילדותי, העסוק מאוד בדימויו הגברי, מקפיד להפגין לראווה סממנים של עושר בצורה שנראתה לי וולגרית ופתטית, בעוד שלמעשה הוא חש עצמו חסר אונים אל מול בתו המתבגרת. ניסיתי להדגיש בפניו את הצורך להגדיר את גבולותיו, לעודד אותו לדבר על רגשותיו כלפיה פה איתי אך לא לתת להם ביטוי אימפולסיבי כל כך ביחסיו עמה. דחקתי בו להיות נוכח יותר עבורה. אמרתי לו שאני מבין שהתפרצויותיו כלפיה מבטאות מן הסתם גם מעורבות רגשית ודאגה

לגורלה אך ציינתי גם כי הן נובעות מגורמים מודעים פחות וכיוונתי ליחסיו האדיפליים הבלתי מודעים עמה. אמרתי שלפעמים נדמה לי שהוא מגיב אליה כמו מחזר מתוסכל. הוא ביטל אותי מיניה וביה וטען שדנה "עובדת עלי" כמו שהיא "עובדת על כל הגברים". "היא משקרת", אמר, "היא לא מגלה לך עם איזה טיפוסים היא מסתובבת ומה בדיוק היא מעשנת ואני לא בטוח עד הסוף אם גם לא מסניפה או מזריקה". האופן המושחת והמשחית שבה דיבר עליה נשמע לי רווי השלכות והיו קשים לעיכול. אני נאלץ להכיר בכך שבאותה תקופה נתיאשתי ממנו וויתרתי למעשה על שיתוף פעולה אמיתי אתו.

אף שתיאורי האב את דנה קוממו את כל מאודי כלפיו, נאלצתי להכיר בכך שהטיפול בדנה הלך בינתיים ונתקע. הנחתי לה להוליך את הטיפול בדרכה שלה וזו הובילה אותנו עתה למבוי סתום. לאחר שעסקנו זמן מה בקשייה בלימודים עם מה שנראה כמידה של תובנה לקשייה אך ללא תוצאות ניכרות לעין, החלו הפגישות להתרוקן משום מה מתוכן ולהידלדל בתדירות. היא נראתה פתאום משועממת בשעות, קצרת רוח, חסרת מוטיבציה. היא החלה לאחר כמעט לכל פגישה ועד מהרה אף להחסיר פגישות בתירוצים מתירוצים שונים. נסיונותיי לברר עמה את משמעות הדבר נתקלו בתגובות מאכזבות כגון: "איחרתי כי האוטובוס לא הגיע, כי הייתי צריכה להתכונן למבחן ולא היה לי את מספר הטלפון שלך" וכו'. בתוך זמן קצר להפליא הפכה אותי דנה למטפל חסר אונים, מתוסכל, זועם, מלא תלונות כלפיה ובעיקר דומה להפליא לאביה. נאלצתי להכיר ביני לביני שהיא אינה נותנת בי אמון יותר משהיא נותנת בו. שיחותינו עד כה נדמו לי בפרספקטיבה זו כביטוי של "עצמי כוזב" – שלה ושלי. יותר ויותר שבו אלי טענות האב שדנה משקרת אותי ביודעין ואינה משתפת אותי במה שבאמת קורה לה בחייה. חלקתי עמה את תחושותי שהיא אינה כנה עמי. ידעתי מהוריה שהם מוטרדים מאוד מהיעדרויותיה בלילות, שהם חושדים בה שהיא מסתובבת בסביבה עבריינית. אימה חששה שהיא נוטלת סמים. שיערתי שההתנגדות שאני חש בפגישות נעוצה אולי באי רצונה של דנה לשתף אותי בנושאים אלה. דנה מצידה אכן סירבה בעיקשות לפזר את הערפל סביב עיסוקיה האישיים אך לעומת זאת הניחה לי יותר ויותר לחכות לה עד בוש למרות התנצלויות אינספור והבטחות חוזרות ונשנות בשיחות טלפון שהושארו. לאחר כל היעדרות במזכירה האלקטרונית.

שעות אחדות שבהן ישבתי ממתין לריק שתגיע (כשבנוסף לכך אני בטוח כלל שאקבל את כספי על פגישות אלה) בישלו כעס ותסכול-חוסר-אונים גם בתוכי. בדיעבד אני רואה בשעות ההמתנה הללו את נקודת המפנה הגורלית בטיפול שכן במהלכן התעמקה בי ההכרה שאני מחמיץ את דנה בגדול; שראיתי אותה כ"קורבן של הוריה" במובן מסוים אינה בעייתית פחות מראייתו של אביה אותה כ"אישה נצלנית ושקרנית" הוא רואה אותה שחורה משחור, אני רואה אותה זכה מזון ושנינו רואים אותה כאובייקט ומשתמשים בה באופן לא מודע; הוא ככלי להשלכות אלימות אני כראי להיותי "אב טוב". נאלצתי להכיר בכך שאני משקם בהעברה הנגדית משהו מרגשות

האשמה שלי כאב כלפי ילדי באמצעות הטיפול הזה. הבנתי שהבעיה אינה בתכנים שהיא מביאה או לא מביאה לטיפול, כי אם בעובדה שאיני רואה אותה כאובייקט שלם. למעשה איני רואה אותה כלל כ"סובייקט" שלם, כאדם אוטונומי, יוזם פועל ולא רק מגיב וקורבן של נסיבות/הורים.

תובנות אלה אפשרו לי להתמקם מחדש במרחב הטיפולי עם דנה.

כשהגיעה לבסוף לפגישה לאחר היעדרות רצופה של שבועיים אמרתי לה שאני נחוש לעזור לה למצוא את עצמה אך לא אסכים שתבוז לזמני ולמחויבותה לטיפול. זו הייתה הפעם הראשונה שעזימתה אותה כך וזו גם הייתה הפעם הראשונה שחשתי ממנה לעג גלוי בתגובה. פתאום השתנו פניה לבלי הכר. היא נראתה לרגע זנונית ובוטה. "כן", שאלה בנימה מתריסה, "מה תעשה?" אמרתי שאני קולט שיש בה זעם רב יותר משידעתי שיש בתוכה, ושהגיע הזמן שתניח לי לראות את מה שהיא באמת מרגישה.

ללא אומר ודברים שלפה מארנקה מספר שטרות כסף מעוכים וזרקה על השולחן. "קח", אמרה בבוז, "הנה הכסף שלך". היה באקט הזה ובמטמורפוזה הפתאומית שהתחוללה בה, משהו מזעזע עבורי. תהיתי מה מקור הכסף. היא אמרה שקבלה אותו מהחבר שלה ו"שיש עוד הרבה כאלו (שטרות) אצלו". הבנתי שזו דרכה לספר לי על אותם חלקים של עצמה שעד כה הסתירה מפני. ביקשתי, אפוא, שתספר לי עליו. "הוא לפחות לא מעמיד פנים", אמרה. בהבעת יהירות על פניה נתנה לי להבין שחברה הוא סוחר סמים, "בוס" רציני במאפיה המקומית, שכולם מצייתים לו באימה חוץ ממנה. למעשה הוא "שבו" שלה. מאוהב בה עד מעל הראש. היא לא נזקקה ליותר מניד אצבע על מנת לקבל ממנו את הכסף עבורי. הוא ה"בוס הגדול" אך היא גבירתו – מלכת שודדי הים. הפגישה עמדה בפני סיומה. אמרתי לה שאינני יכול לקבל את הכסף הזה כתשלום לטיפול. "אז יש לך בעיה, לא?" היא אמרה, "כי אני מבחינתי שלמתי לך". היא קמה ללכת. עלתה בי תחושה חזקה שדחיית הכסף היא טעות למרות הדחף החזק לעשות זאת. שיחד עמו אני דוחה את הפן ה"אפל" של אישיותה. בה בעת היה לי ברור שאיני יכול בשום פנים לקבל את הכסף שהיה מונח לפני כמין אתנן מוחשי, כמין עדות מרשיעה לחמדנותם של המבוגרים בכלל ושלי בפרט. על שולחני עמדה צנצנת זכוכית שקופה ובה פרחים. רוקנתי אותה מן הפרחים ומן המים שבתוכה והנחתי בה את הכסף. אמרתי לה שצנצנת זו תכיל את הכסף הזה עד שנוכל להבין יותר את משמעותו בינינו. לרגע עלו דמעות בעיניה. היא קמה ויצאה.

החודשים שחלפו היו קשים ביותר. הילדה עגולת הפנים לבשה ופשטה צורה, שבה והשתנתה לפני מרגע לרגע. פעם אישה זנונית ומסרסת ופעם ילדה מנוצלת. היטלטלתי באבחנותיי עד שהבנתי שהדילמה האבחנתית אינה משקפת אלא את מצבי הרוח הרגועים שלי. כשרציתי להאשים אותה קראתי לה "הפרעת אישיות גבולית" כששנאתי אותה ממש קראתי לה "פסיכופתית",

כשרציתי לזכות אותה מחמת הספק קראתי לה "היסטרית ודיסוציאטיבית", בדיעבד אני חושב שההתעסקות האובססיבית שלי באבחנות באותה תקופה נועדה לשמר ולו גם למראית עין, סמכות מקצועית אל מול הפגיעות והחרדה שחשתי בנוכחותה.

כך או כך – מה שנפרש לנגד עיני מוטט לחלוטין את התמונה הראשונית של המשפחה כולה. בסיומה של תקופה זו שום "רושם ראשון" לא עמד עוד על כנו. דנה החלה לבוז לי בגלוי. רוב הזמן נתנה לי לחוש חסר אונים. מתפוצץ מכעס. הבנתי שהיא שואבת כנראה נחמה פורתא מכך שהיא הופכת אותי לאבא מחוסר אונים וזועם – ואמרתי לה זאת. "לא אבא", אמרה באכזריות, "גבר". "אתה גבר חסר אונים כמו כל הגברים שחושבים שהזין שלהם הוא שרביט מרשלים וצירו של העולם". אמרתי לה שאני מבין שהיא חשה עצמה פגועה מגברים, מאביה, ממני ושאינה מאמינה באפשרות של אהבה בין גברים ונשים. היא אמרה שאין זה נכון. היא יודעת הכל על אהבה. הנה אימא היא דוגמא מובהקת לקיומה של אהבה בין גברים ונשים. הבנתי את דבריה כהתבטאות צינית וגילית להפתעתי שהיא מתכוונת אליה כפשוטה. מסתבר שלאימא יש מאהב. גבר נשוי שמצלצל בשעות שונות ומשונות של היום. אימא לוחשת בטלפון ומיד שומטת את כל עיסוקיה ונוסעת לפגוש אותו רק על מנת לחזור מקץ שעה חטופה, עצבנית או בוכייה וכך שוב ושוב. כך מזה שנים רבות, מאז שהיא זוכרת את עצמה. כשהייתה קטנה אימא אפילו לקחה אותה פעם אחת כשלא היה לה "סידור" בשבילה. האיש הוא מנהל בכיר בארגון גדול ואימא השאירה אותה אצל מזכירתו. היא זוכרת זאת היטב כנכון היום איך יצאה ממשרדו סתורת שיער, מלווה במבטי הבוז של המזכירה, איך נטלה אותה על ידיה והתייפחה אל תוכה כל הדרך חזרה באוטובוס. "אבל היא לא יכולה להיפרד ממנו כי היא אוהבת אותו" אמרה שוב בקול הילדה התמים שלה. אחר כך הייתה אימא נוטשת אותה שוב ושוב, באמצע ארוחת הערב, באמצע הקראה של סיפור לפני שינה, באמצע הכנת שיעורים. אימא מבקשת סליחה. דנה אומרת "זה בסדר, אל תדאגי, אני אסתדר".

הכאב שעבר ממנה היה קורע לב. אמרתי לה שאני מבין עכשיו יותר למה היא רוצה להיות מלכת שודדים – כך שלעולם לעולם לא תצטרך להרגיש "שפוטה" כל כך של גבר כל שהוא, כמו שחוותה את אימא. שהיא מעדיפה שיהיה לה הכוח לשלוט בגבר הזה. להראות לו מה באמת שווה שרביט מרשלים שלו ורק לא לאהוב אותו אהבה מייסרת ומשפילה כמו זו של אימא. כשדברי נגעו בה היו עיניה מתמלאות דמעות. לאחר מכן הייתה מתעשתת כמו מזכירה לעצמה שאסור לה לסמוך עלי ועל הדמעות שראתה, מן הסתם, לא פעם גם בעיני. כך עשתה גם עכשיו. העבירה יד על שערותיה, כמו אישה המסתדרת לפני הראי לאחר מעשה אהבה. שוב נראתה יהירה ועוינת. היא קמה. "אני רואה שאתה עדיין מטפח את דג הזהב שלך בצנצנת", אמרה. "דג הכסף", אמרתי. היא צחקה בעל כורחה וצחוקה הזין אותי מעט עד לפגישה הבאה.

בחדשים שחלפו המשכנו לעבד את רגשותיה ביחס לעצמה. היא התנודדה בין תוקפנות קשה להכלה, לרכות ופגיעות קשים להכלה לא פחות, אך לא איחרה יותר ולא ביטלה אף פגישה.

יותר מכך: למרבה ההפתעה-ככל שהפכתי דומה יותר לאב בטרנספרנס, כך החל גם הוא להופיע לפגישות ההדרכה ביתר עקביות וחשף יותר ויותר את חוסר האונים שלו ואת תחושת הנבגדות שלו. יותר משחוויתי אותו נוטש חוויתי אותו עתה "מגורש" מן הבית על ידי דנה ואימה.

אשר לדנה, ככל שהתפוגג זעמה כן החלו לצוץ עקבות הדיכאון העמוק שהייתה נתונה בו. היא חששה מאוד מן הדיכאון. בדיעבד אני סבור שזו הייתה חרדתה העמוקה והאמיתית. היא ראתה בו עדות לחולשה, לכניעה שאין ממנה חזור. התוודעתי לדיכאונה בדרך הבאה: יום אחד מצאתי אותה קוראת ספר במסדרון. כשנכנסה היו עיניה דומעות. אמרה שהיא קוראת סיפור על אודות הכלב המבקש להתאבד כי אינו יכול לשאת יותר את יחסיה האומללים של גבירתו עם מחזורה. עיניה היו מוצפות דמעות. אמרתי את מה שכבר היה מובן למדי מתוך דבריה שגם היא מבקשת את נפשה למות. היא הנהנה בעצב ושתקה עד סוף השעה. חודשים רבים לאחר מכן מיעטה לדבר. היא חלתה ושכבה כמעט שלושה שבועות במיטתה (אך הקפידה להגיע לפגישותיה עמי). בתוך כך פרשה לפני את מחשבותיה האובדניות המספקות לה מפלט ונחמה סודיים כבר זמן רב. היא עוררה בי חרדה עצומה לגורלה ולחיייה ודבריה הדירו שינה מעיני. עם זאת היה לי ברור שעלי להניח לה לחוות את הדיכאון שלה. אימה הייתה זו שנחרדה עתה והתפתחו מריבות קשות בינה לבין דנה עד כדי השלכתה בכוח מן המיטה. פעם שאלתי אותה איך היא מבינה את ההתנהגות של אימה. היא אמרה: "סוף סוף היא מתנהגת כמו אימא". אחר כך אמרה: "אבל אני רוצה למות וזה מפחיד". לקראת סופה של השעה הרימה עיניה אלי ושאלה "מה? מה אתה אומר"? אמרתי: "אני לא רוצה שתמות".

הטיפול נמשך כשלוש שנים ולווה את דנה עד להתגייסותה לצבא. במהלך תקופה זו הוריה של דנה התגרשו, היא עזבה את חבורת העבריינים שלה ויצרה לבסוף קשר חם ומספק עם חבר לכיתה.

כל אותה תקופה עמד הכסף באגרטל. תחילה לגלגלה על מה שנראה לה כהתייפפות שלי. טענה שכל רצוני לרחוץ בניקיון כפי. "כל כסף שפסיכולוג מקבל זה אתנן" אמרה. "לא רק כסף שב. מרוויח ביושר ממכירת הסמים שלו". אחר כך החלה להתייחס לנוכחותו של הכסף בהומור. פעם בדרכה החוצה זרקה מטבע לתוך האגרטל "קצת אוכל לדג" אמרה. כשכבר היינו בעיצומו של טיפול כואב ועמוק דיברה פעם על כך שהכסף הזה מייצג עבורה פן של עצמה שהייתה שמחה לשרוף. "אולי באמת נשרוף"? נדלק זיק בעיניה, "אולי נהפוך את האגרטל לצנצנת אפר כמו בקרמטוריום"?

זמן רב לאחר שהטיפול כבר נסתיים, עוד עמד האגרטל עם הכסף בתוכו על שולחני. בתחילה עוד הייתה לי כוונה לתרום אותו לצדקה כל שהיא ופעם אפילו באמת תרמתי מקצתו לילדי "מבצע

הקש – בדלת” או משהו מעין זה. אחר כך נראה לי העניין רומנטי באופן מגוחך והכסף נשלף בהדרגה לעניינים של מה בכך, נטמע בזרם החיים, אחרי שמשמעותו הראשונית כבר ניטלה ממנו ונשתנתה לבלי הכר. אנשים שונים שלא הכירו את ההיסטוריה של האגרטל הפכו אותו לזמן מה לקופה קטנה של הקליניקה. יום אחד ראיתי שמישהו רוקן את האגרטל משאריות הכסף שהייתה בו ושב והניח בו פרחים. ראיתי בכך סימן טוב.

במקום פרק מסקנות ודיון:

מספר הרהורים על הטיפול בפרספקטיבה של זמן:

“ ביני לביני אני חושב על המקרה של דנה כמקרה של ילדה שהולידה לעצמה הורים. כשהתחילה את הטיפול הייתה אימה “חברתה הטובה” ואביה מחזרה הנבגר.

“ כשאני מסתכל על המקרה ניתן להסיק לכאורה שפעולות ה- Management וההחזקה שנקטתי – פעולות מעין הוריות (כמו יצירת מסגרת של הדרכת-הורים שתפנה מרחב מוגן לטיפול של דנה ותעודד במקביל את ההורים ליטול תפקיד הורי, הטיפול בנושא התשלום והכסף וכו’) – שפעולות אלו הן בבחינת תנאי-הכרחי-אם-גם-לא-מספיק לעבודה טיפולית; שהן נשאו בהדרגה פרי ואפשרו בסופו של דבר עבודה אינטרוספקטיבית אל תוך עולמה הפנימי של דנה. אני מניח שזה אכן כך אולם “הקלות הבלתי נסבלת” שבה הפכה התמקמות מעין-הורית זו למפלט ולהגנה מפני התמודדות שלי עם תפקיד ההורה בטרנספרנס, מעוררת בי גם הרהור אפיקורסי. אולי זה הפוך? אולי רק כאשר המטפל מצליח בנחישות ליטול את תפקידו כמטפל ולוותר על תפקודי הורות – ה- Management מסתדר מאליו? למיטב הבנתי – רק כאשר הסכמתי להפוך ל”אב” ול”אם” בטרנספרנס, קיבלתי באופן פרדוכסלי את תפקידי כמטפל חזרה. ובה בעת יכלו הוריה של דנה לחזור וליטול את תפקידי ההורות שלהם כמיטב יכולתם.

“ הרהור על הכסף בצנצנת: הכסף הזה ממחיש במידה רבה את ייחודו של הקשר מטפל-מטופל. זהו קשר הדומה במובנים רבים לקשר הורה-ילד להוציא את העובדה שילדים בדרך כלל לא משלמים להוריהם על מנת שיהיו להם להורים. זו איננה התחכמות לשמה. הכסף מייצג את האינטרסים של המטפל הזהים במובהק לאינטרסים של המטופל. הוא מהווה “מוצג”, עדות לחוזה ש”רץ ברקע” ושנוח לפעמים להתעלם ממנו, להכחיש אותו, לדחוק אותו אל שולי השעה הטיפולית ואף מעבר לה. מרגע שהושם הכסף בצנצנת וזו הפכה להיות שקופה למטפל ולמטופל כאחד – הוא החל ללבוש ולפשוט משמעות. הוא היה קונקרטי באופן בוטה ומביך ובה בעת סמלי. כל זה נתאפשר כיוון שהאגרטל היה מונח ב- Potential space – מקום שהוא לא במציאות ולא בפנטזיה ובה בעת גם במציאות וגם בפנטזיה. בתמצות ניתן לומר שתפקיד המטפל לשמור את הצנצנת שקופה, ממוקמת כל העת במרחב המעבר ורצוי – מוגנת, כך שלא

תשבר באופן שאינו בר תיקון.

“ ולסיום: קיים הבדל מובהק בין תפקיד המטפל ותפקיד ההורה אף כי פונקציות לא מועטות אולי נראות על פניו כמשותפות לשני התפקידים. ואף על פי כן יש הבדל הנובע מן השוני בתפקידים ובייעודם. אני סבור שכמטפל היה עלי להכיל את עוצמות הרגרסיה של דנה ולהניח לה ליפול בהדרגה אל תהומות הדיכאון שלה. כהורה הבנתי מאוד את מלחמת המאסף שניהלה רוזאנה, אמה של דנה כנגד שקיעתה. להפיל אדם ממיטתו אולי אינה הדרך הטובה ביותר להוכיח אכפתיות אבל אין לי ספק שזה היה צעד של הכלה מצידה והודאה בכך שהיא מכירה בחומרת האיום של דנה ועושה כל מה שביכולתה להציל אותה.

רשימת מקורות

(רקע כללי להרצאה)

1. Baker, S.H. & Baker, N.M (1987). Heinz Kohut's Self Psychology: An Overview. American Journal of Psychiatry, 144:1.
2. Benjamin, J., (1998). Shadow of the Other – Intersubjectivity and gender in Psychoanalysis, Routledge, N.Y. & London.
3. Bion, W. (1962). Learning from Experience, W. Heinemann, London.
4. Bion, W. (1970). Attention and Interpretation, Tavistock, London.
5. Blanck G, And Blanck R., (1974). Ego Psychology, N.Y: Columbia University Press.
6. Bollas, C., (1987). The Transformational Object, In: The Shadow of The Object, Chap. 1, pp. 13-29.
7. Bowlby, J., (1935). The Nature of The Child's Tie to his Mother, Int. J. Psycho – Anal. 39:350.
8. Brenman Pick, I., (1985). Working Through in The Counter- Transference In: Melanie Klein Today, Vol. 2 pp. 34-47, E.B. Spilius (Ed) Tavistock Routledge. London 1988.
9. Etchegoyen, R.H., (1991). The Fundamentals of Psychoanalysis Technique, London: Karnac Books.
10. Freud, A., (1936). The Ego and the mechanisms of defense, N.Y: International university press, 1966.
11. Freud, S., The Standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud,

Vol 1-24. London: Hogarth Press, 1953 – 1974

12. Freud, S., (1895). Studies on Hysteria. S.E., 2: 1-323.
13. Freud, S., (1900). The Interpretation of Dreams. S.E., 4 and 5.
14. Freud, S., (1911). Formulations on the two principles of mental functioning. S.E., 12: 218-226.
15. Freud, S., (1912d-1915). Papers on technique. S.E. 12:83-173.
16. Freud, S., (1915b). Instincts and their vicissitudes. S.E., 14:117-140.
17. Freud, S., (1915b). The unconscious. S.E., 14:159-215.
18. Freud, S., (1917). Mourning and melancholia. . S.E., 14:237-260.
19. Freud, S., (1920). Beyond the pleasure principle. . S.E., 18:1-64.
- Freud, s., (1923a). The ego and the id. S.E., 19:1-66.
20. Freud, S., (1933). New introductory lectures on psycho-analysis. S.E. vol 22 pp. 1-182.
21. Greendberg, J. and Mitchell S., (1983). Object Relations in Psychoanalytic Theory. London: Harvard University Press.
22. Hartmann, H., (1964a). Essays on Ego Psychology. N.Y.: International University Press, 1964.
23. Hinshelwood, R.D., (1989). A Dictionary of Kleinian Thought. London: Free Association Books.
24. Kernberg, O., (1993). Convergence and Divergence in Contemporary Psychoanalytic Technique. International Journal of Psycho-analysis, 74:4:659-673.
25. Klein, M., (1935). A Contribution to The Psychogenesis of Manic Depressive _ States. Int. J. Psycho-Anal., 16-145.
26. Klein, M., (1946). Notes on Some Schizoid Mechanisms, Int. J. Psycho-Anal., 27:99..6
27. Klein, M., (1950). On the Criteria for Termination of a Psycho-analysis. In: Envy and Gratitude. London. Virago Press.
28. Kohut, H., (1974). The Analysis of the Self. N.Y: International University Prees.
29. Kohut, H., (1977). The Restoration of the Self. N.Y: International University Prees.
30. Laplanche, J. And Pontalis, J., (1973). The Language of Psychoanalysis. London: Karnac

Books.

31. Meissner, W.W., (1991) What is Effective in Psycho-analytic Therapy. London: Jasan – Arams Inc.
32. Ogden, T. H., (1986). The Matrix of the Mind. Karnac, London.
33. Pine, F., (1988). The Four Psychologies of Psychoanalysis and Their Place in Clinical Work. J. Amer. Psychoanal. 36,571.
34. Pine, F., (1989). Motivation personality organization and the four psychologies of psychoanalysis, Int. Journal of Psychoanalysis, 37:1:31-64.
35. Pine, F., (1990). Drive, ego, object, the self. N.Y: Basic Books.
36. Schafer, R., (1976). A New Language for Psychoanalysis. New Haven: Yale University Press.
37. Strachy, J., (1934). The nature of the therapeutic action of Psychoanalysis, International Journal of Psychoanalysis, 15:126-159.
38. Winnicott, D.W., (1949). Birth Memories, Birth trauma, and anxiety. In Through Paediatrics to Psycho-analysis, London: Hogarth Press.
39. Winnicott, D.W., (1951). Transitional Objects and transitional phenomena. In Through Paediatrics to Psycho-analysis, London: Hogarth.
40. Winnicott, D.W., (1956). Primary maternal preoccupation. In Through Paediatrics to Psycho-analysis, London: Hogarth Press.
41. Winnicott, D.W., (1961). The Theory of the Parent-Infant Relationship. In: The Maturation Processes and the Facilitating environment, London: Karnac, pp. 37-55.
42. Winnicott, D.W., (1965). The Maturation Process and the Facilitating Environment. New York: International Universities Press.
43. Winnicott, D.W., (1969). The Use of An Object, Int. J. Psycho-Anal., 50:711.
44. Winnicott, D.W., (1971)/ Playing and reality, London: Tavistok, 1971.
45. ויניקוט, ד.ו., מיקומה של החוויה התרבותית, בתוך: משחק ומציאות, (1971) עם עובד, ת"א.

זיגמונד הצעיר*

הקדמה:

פרויד מתפעל מאימה של אהובתו, ומתאר את האם שהוא עצמו צריך שהוא מעביר עליה (בלשון שלימים יתאר "העברה"...)

...אך סליתי מפני שלא פוזבתי עליו; כפי הנראה פוזבתי את פוזבתי לאם אידידות כפי פבתי יל אי צין חדפי, או אכחות מחליה את צצמי בקל אחתי חיי בחיק מלסחפ מרובת-נפלות בה מתפתחים כל-כך פוזבתי טיפוסים, חידדו את פוזבתי ללי, ואני מלא התפלות מאילפ צו, לאך אחד מילדי אינו מלחוב אפ צד פסוק.

חאז אצצמק לאילפ למלכ בהחיל בבית בוגמי ברמק יודפ אמדי, פלימק פלכלפ לנצופ מלכדת בת 19 לא תמביל בה. פיא קראפ פמון, אפילו קאסיקות ואילכ פיא יודפת אפרי גמ על מל לא קראפ. מלכ כל סוג ל ידפ לאינו מחולל תמוח ל פמלכ פביונ אינו צי אפ, וגמ מל לבתי-אפלי למכ ביסודיות פיא יודפת אלפי נכון. אולפ פיא מודפ כי בסייבמ אפלי לטוח פטו ואי אפלי אלמוד כום. פיא מתמצת אפילו בפוליטיקה, אוקות חלק כל צניין פכפ, ולדפתי צו ברל וברלונפ פיא למלכ את פבית אציפ פמודיני. אלו או תמפוס אופ מלכלכ מתסבבת אני ראתי מלכתי לחלק פניכל פוסק פוא לא סחות מחלקו ל מר סלום, ואני מלכנץ למלי פסולץ פמלץ נענים אפ מל אפול ולפיא יודפת לחלק פקודות לא סחות טוב ממון ואפילו בפוליטיות ברופ יומי. אפ צייק גמ אראות איק פיא גילכ וצדין מלכל את לבתי ילדי. איק פמ למלכ בקול, פלדולפ אפילו יומי מלכטניס, ואיק לום צניין ל אציפ ילד אינו פוסק מלכסיק אופ. אך אחד מילדי אינו מליט לו אוסק מלכ אראיית. מלחל לא ראתי גילכ לכו. אמדות אחות - ול אפתי את פלכדפ לנכלות כן גמ ללנו? - פיי לא נאפ בה אוק סחות בל צפ - דואגת רק אצנינים פפיציס ל בניכ, ואילו פליטל על פתמחום פנפלית נלמל מילדי. מלכית פלום לום תום אינו חומק מלכלכ. ואת צייק אראות צמ אציפ אפכ פלדים מלויים בפוזיכ, וצמ אציפ רכון פמלתיס פפוסים אפ. אני לא מלליס אופ ככ לפיא מחבבת בומי את גילכ; כי פיא פבתי פללונפ לפלימק חיונק רוח יומי, ונפייכ מל אוות בבתי.

אין לא ראית אונע מצוגה ויונע מצע, לא ראית אונע מצוגא קיטור און אחרים לחמים ממשל. את פאליס פיא מצנילע בערצונן חמול און און ידי מניעת פטבות קטנות פיא צובדת און בעבוד פוצני ללפס ווא און פאטסיק, יק פט קטן מקבל מדי סעם סך יד אימפית ופיא צצמק מודע לעזאל דיק אונק יאדיס, וחול מצע פיא און סעם לא סוגרת במקום פנאן. בביה נפיקע בעטסת אורחיס מאל ונעבר, ופיית מאחות א כן נדיבע לפיא פטיסע אונען אונק פמלסחע פאניטימית ביונע, ופינון נלאיים תמיד בקומע פליינע אחי פארוונע צד לטאם לקחן בבלי פלינע. אסנן טאק ימים סבאלי מצאב-לינייס נואי, פלמאנע א פיוס, וואחר לניסית טאקט א אמצעי, לתיי אטבאל טפיו כדי ללכך את פכאב. צע פיע במצבוע לל אמיל אטלע, ופיא לא ידוע דבר אודות מצבי פקלע. נידמתי מיד, טאמיר פמלסחתי. און סי בקלית אמיל פילול אונע אמילע, פמלסחע לססעק טאני פיריקע דאגק אלס: פקאית את נלמתי, ויחד צם צאנ נסטרתי מפכאב, בטי לרצית. לא לתכונתי אקרוס א"פנאביר" ונפיקא, אלא אחי לעד קיע, טיפאל פיא בי כאוד מילדיע. פם קרא ארוסא, ילנתי אמילע באוט אילע, וקמתי אמחית בריא וואל כאב-לינייס. פיא לאלע אונע איך ילנתי. "אקווע", פלמתי, "לא צצמתי צין". כן פיע נדמתי אי. פיא צוקקע ואמיר: פיית אצלק סאמייס במלך פילאלע ווא למתי אב. איך פמביילתי. אעוואם לא אפיע ראוי אונסד ונודיבות בפס פיא מתיחסת אלי. פיא קאלע פילע את פצוק פקבוע ללי פידוד אסני לאול אדבר אובקל מלפיו, ופיא תססעק אונע בל מצבי. בכך מתבטא פיתרון ללע און, איך לפיא מונע אונע, כן און מדבר, כן און מופיע. את דמות אונצו בלבי יחד צם פכתי טאבד אדס פטוב ופיקר לפיא, ואביץ את תודתי בדוטי, בכך לאלמלך אונק בפירצתי אליע.